

Słowa kluczowe: Kościół katolicki na Pomorzu Zachodnim, Diecezja szczecińsko-kamieńska, Diecezja koszalińsko-kołobrzeska, kard. Józef Glemp, Jan Paweł II, Ziemie Zachodnie

Keywords: Catholic Church in Western Pomerania, Diocese of Szczecin and Kamień Pomorski, Diocese of Koszalin and Kołobrzeg, Cardinal Joseph Glemp, John Paul II, Western Lands

Zbigniew Stanuch

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

-KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWIW NARODOWI POLSKIEMU

ODDZIAŁOWE BIURO BADAŃ HISTORYCZNYCH W SZCZECINIE

WIZYTY PRYMASA JÓZEFA GLEMPA NA POMORZU ZACHODNIM

Arcybiskup Józef Glemp objął urząd prymasa Polski po swoim wielkim poprzedniku, kard. Wyszyńskim, w 1981 r. Nie był to łatwy rok dla Polski. Oprócz śmierci Prymasa Tysiąclecia dokonano wówczas m.in.: zamachu na Ojca Świętego Jana Pawła II oraz wprowadzono stan wojenny. Podejmując się nowego wyzwania, prymas Polski prawdopodobnie zdawał sobie sprawę z tego, że nie uniknie porównań do swojego poprzednika, a jego słowa i gesty będą wnikliwie analizowane pod kątem kierunku, jaki nada Kościołowi katolickiemu w Polsce rządzonej przez komunistów. Obecnie po pięciu latach od jego śmierci historycy stoją przed niełatwym zadaniem oceny działalności prymasa J. Glempa. W tym przypadku nie chodzi tylko o dokonanie analizy porównawczej jego dokonań w odniesieniu do kard. Wyszyńskiego, lecz przede wszystkim o całościowe przeanalizowanie pozostawionej spuścizny, której efektem będzie ukazanie tych wątków posługi kardynała, które jak dotąd pozostawały mało znane. Za jedną z takich kwestii autor niniejszego artykułu uznaje wizyty prymasa na Pomorzu Zachodnim w latach osiemdziesiątych i ich znaczenie dla tamtejszego społeczeństwa. Nie bez powodu nazwisko kard. Glempa zostało w tym wstępie zestawione z nazwiskiem Prymasa Tysiąclecia. To właśnie Stefana Wyszyńskiego nazywano potocznie „szczecińskim kardynałem”. To on wielokrotnie podczas

swej prymasowskiej posługi odwiedzał Pomorze Zachodnie i dlatego niektórzy z mieszkańców dawnych województw: koszalińskiego i szczecińskiego mogli traktować go jak „swojego kardynała”. W tym kontekście istotne będzie poszukanie odpowiedzi na pytanie o to, jakie znaczenie dla zachodniopomorskiego społeczeństwa miały wizyty na Ziemiach Zachodnich następcy „szczecińskiego kardynała”.

Omawiając tę tematykę w odniesieniu do Pomorza Zachodniego, oprócz materiałów archiwalnych, badacze dysponują obszerną literaturą przedmiotu, którą można podzielić na dwie zasadnicze grupy. W pierwszej znajdują się publikacje poświęcone Kościołowi na Pomorzu Zachodnim, a w drugiej te, które historię Kościoła ukazują na tle innych zagadnień o charakterze społeczno-politycznym, kulturalnym i gospodarczym.

POBYTY NA POMORZU ZACHODNIM PRZED 1981 R.

Ksiądz Józef Glemp, zanim objął urząd prymasa w 1981 r., towarzyszył kard. Stefanowi Wyszyńskiemu w jego odwiedzinach Pomorza Zachodniego. Przykładowo, jako sekretarz kardynała był m.in. w Szczecinie w 1966 r. z okazji Milenium Chrztu Polski. Do tego pobytu nawiąże w swoim wystąpieniu w Szczecinie w 1982 r. podczas obchodów 10-lecia diecezji szczecińsko-kamieńskiej. Wspomniał wówczas o zniszczonej katedrze św. Jakuba, porośniętej krzakami, po której przechadzały się zwierzęta. Dodał również, że kard. Wyszyński wyraził wtedy wolę, aby ta katedra została odbudowana, i tak się stało.

Inny ważny przyjazd do stolicy województwa szczecińskiego miał miejsce we wrześniu 1974 r. Okazją ku temu były obchody 850-lecia misji chrystianizacyjnej Ottona z Bambergu. Przy okazji tych obchodów odbyło się posiedzenie 144. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski. Z tego wydarzenia zachowała się dokumentacja zdjęciowa, która aktualnie jest przechowywana w archiwum szczecińskiego Oddziału IPN. Z tego powodu szczecińska Służba Bezpieczeństwa założyła sprawę operacyjną o kryptonimie „Zgromadzenie IV”, której celem było inwigilowanie duchownych przybyłych do Szczecina na te uroczystości. W orbicie zainteresowań funkcjonariuszy SB znaleźli się przede wszystkim kardynałowie: Stefan Wyszyński i Karol Wojtyła. Również wystąpienia innych biskupów były wnikliwie analizowane, a meldunki z przebiegu uroczystości każdego dnia wysyłano do Warszawy.

Podczas tych wizyt późniejszy prymas Polski był człowiekiem drugiego planu, przebywał „w cieniu” dwóch wielkich postaci ówczesnego Kościoła katolickiego – wspomnianego kard. Wyszyńskiego oraz kard. Karola Wojtyły. Zmieniło się to w 1981 r., kiedy został następcą Prymasa Tysiąclecia. Od tego momentu jego rola uległa znaczącej zmianie.

WIZYTY NA POMORZU ZACHODNIM W LATACH OSIEMDZIESIĄTYCH XX W.

Jako prymas Polski, w okresie trwania PRL, kard. J. Glemp odwiedził Pomorze Zachodnie m.in. w 1982, 1985, 1987, 1988 r. Efektem tych wizyt są zachowane do dziś dokumenty, które w formie meldunków operacyjnych, szyfrogramów, stenogramów wystąpień, korespondencji prowadzonej z Departamentem IV MSW przechowywane są m.in. w archiwum IPN w Szczecinie.

W 1982 r. prymas Glemp odwiedził Pomorze Zachodnie z okazji jubileuszu 10-lecia istnienia diecezji szczecińsko-kamieńskiej i koszalińsko-kołobrzeskiej. Z tamtego okresu zachowały się stenogramy jego wystąpień. Jedno z nich dotyczy wystąpienia 27 czerwca 1982 r. o godzinie 19.00 w katedrze szczecińskiej z okazji 10-lecia diecezji szczecińsko-kamieńskiej. Kluczowym wydarzeniem tych obchodów było uroczyste przewiezienie 21 kwietnia 1982 r. obrazu Matki Boskiej Jasnogórskiej z Częstochowy do szczecińskiej katedry. W tej świątyni wizerunek jasnogórskiej Pani znajdował się do 28 kwietnia. Obraz nawiedzali pielgrzymi codziennie przybywający do świątyni, a mieszkańcy Szczecina trwali na modlitwie również w nocy. Do tej szczególnej adoracji prymas nawiązał w homilii, jaką wygłosił podczas wizyty w czerwcu 1982 r.:

Tak i dzisiaj w uroczystość szczecińską w 10-lecie istnienia diecezji kierujemy nasze ufne spojrzenia do tej patronki Matki Bożej Szczecińskiej jako do matki Kościoła powszechnego i matki Kościoła tej diecezji. I matka boża kościoła doznaje w tej diecezji niezwykłej czci. Świadczyło o tym pierwsze nawiedzenie w stolicy biskupiej przez jej obraz w tym roku. Rozeszła się sława w całej Polsce tego przyjęcia jakiego doznał obraz jasnogórski właśnie tutaj w robotniczym, portowym Szczecinie. Modlitwa, entuzjazm wielki a jednocześnie ten ład i powaga jaka cechuje dojrzałych ludzi rozniosła to świadectwo na inne części naszego kraju i mówi się, że żadna z diecezji dotychczas tak gorąco nie czciła Matki Najświętszej jak to uczyniła diecezja szczecińska (AIPN Sz., 0012/219/3, k. 438).

W dalszej części wystąpienia nawiązał także do wcześniejszych wizyt w Szczecinie, podczas których miał okazję zobaczyć miasto przebywając w otoczeniu prymasa Wyszyńskiego. „Nieraz mogłem tu towarzyszyć wielkiemu Prymasowi” (tamże) – stwierdził, przywołując w pamięci wspomnienia dotyczące szczecińskiej katedry.

Przybyliśmy także wtedy [chodzi o wizytę podczas obchodów Milenium – Z.S.] do dzisiejszej katedry św. Jakuba – powiedział – ale jakże ona inaczej wówczas wyglądała [...] I zmarły Prymas zdecydował, że ta piękna świątynia, zaledwie w strzępach widniejąca, ale ukazująca wspaniałych wieków przeszłość, będzie odbudowana w takiej formie w jakiej była pomyślana, ażeby powrócić do tych wspaniałych form gotyku, aby nawiązując do wieków dawnych kontynuować to co jest współczesne. I tak się stało... (tamże).

Oprócz wątku dotyczącego katedry arcybiskup przywołał również w swojej wypowiedzi trudne, powojenne losy miasta i Kościoła. Wspomniał o pierwszych kapłanach z Towarzystwa Chrystusowego, którzy przybyli na te ziemie w 1945 r.; wątpliwościach i troskach o to, czy Szczecin będzie Polski; nadziei, jaką w sercach i umysłach Polaków wznieciła wizyta kard. Augusta Hlonda w 1947 r.; licznych wizytach prymasa Stefana Wyszyńskiego, którego powszechnie nazywano „szczecińskim kardynałem” z tego względu, że wieść o nominacji w 1952 r. zastała go właśnie w Szczecinie. Wspominając przeszłość i rolę, jaką odegrali w niej jego wielcy poprzednicy, prymas Glemp nawiązał do najważniejszych punktów w pięknej, ale zarazem dramatycznej historii Pomorza Zachodniego i organizującego się na tych ziemiach Kościoła. Różne, nieraz bolesne doświadczenia, które dotknęły również wierzących, przyrównał do drogi prowadzącej na Kalwarię. Jego zdaniem, ta droga ma swój głęboki, religijny sens ponieważ dla chrześcijanina najważniejsze wartości to prawda, miłość, sprawiedliwość. „I Kościół z naukami tych wartości wydobytych z krzyża sprawiedliwości i miłości, ich głoszenia nie może nigdy zrezygnować – powiedział – bo niepodobne, powtarzam to niepodobne być chrześcijaninem, żeby nie zrozumieć pełni męki cierpienia Jezusa Chrystusa i relacji tego cierpienia dla mnie i do świata” (tamże, k. 439).

Obrona tych wartości wymagała czasami dużego trudu, który pojąć można jedynie wówczas, gdy spogląda się na konkretne wydarzenia z perspektywy wiary.

Podczas uroczystości jubileuszowych prymas wyrażał również nadzieję na przyjazd papieża Jana Pawła II do Szczecina w 1983 r., „o którego przybycie Episkopat tak usilnie zabiegał”, ale, jak wiemy z historii, wizyta ta doszła do skutku dopiero w 1987 r.

W czerwcu 1982 r. abp Glemp wygłosił jeszcze jedno uroczyste przemówienie. Było to w Słupsku z okazji 10-lecia diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Podobnie jak to było w Szczecinie, prymas rozpoczął swoje wystąpienie od omówienia fragmentu Ewangelii, który dotyczył uzdrowienia córki Jaira. Ten biblijny

opis cudu stał się dla kard. Glempa punktem wyjścia do rozważań o powojennej historii Koszalina i roli, jaką w jego dziejach odegrał Kościół katolicki. Trzeba było ogromnej wiary, aby to miasto i cały koszaliński region podnieść z wojennych ruin. To był również cud ponieważ „wydawało się, że wszystko zamarło, że nie warto przykładać rąk do tych zniszczonych ziem, gdzie ciepłe były jeszcze popioły, gdzie było bezludzie, do tych gruzów. Wszędzie swąd wojny, wiatr rozrzucał papiery, ale na takie schorowane ziemie przychodzi tutaj Kościół, przychodzą wierzący osiedleńcy i z nimi kapłani” (AIPN Sz, 00103/152/56, k. 279).

Podsumowując, tak jak Jezus Chrystus wniósł światło wiary do domu Jaira, uzdrawiając jego córkę, tak Kościół dawał nadzieję tym wszystkim, którzy po wojnie osiedlili się na obszarze późniejszej diecezji koszalińskiej, aby z wiarą odbudowywać to, co zniszczyła wojna.

Podczas obchodów 10-lecia diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej prymas przemawiał jeszcze przy okazji odsłonięcia tablicy w koszalińskiej katedrze poświęconej kard. Stefanowi Wyszyńskiemu oraz w trakcie wizyty na terenie budowanego wówczas seminarium duchownego. Pielgrzymkę na Pomorze Zachodnie w 1982 r. prymas Glemp odbył w towarzystwie członków Rady Głównej Episkopatu Polski.

Trzy lata później Józef Glemp, już jako kardynał, ponownie odwiedził Pomorze Zachodnie. Wizyta z 1985 r. związana była z obchodami 40-lecia utworzenia Administracji Apostolskiej Kamieńskiej Lubuskiej i Prałatury Pilskiej. Uroczyste świętowanie wówczas odradzanie się Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich Polski po latach panowania protestantyzmu. Z tej okazji 20 czerwca obradowała w Szczecinie Rada Główna Episkopatu, a dzień później Konferencja Plenarna Episkopatu. Natomiast 22 czerwca biskupi odprawili uroczyste nabożeństwa w różnych parafiach Szczecina i województwa. Tego dnia prymas Glemp najpierw w kościele p.w. św. Stanisława w Wolinie wygłosił kazanie o treści religijnej, a następnie w konkatedrze w Kamieniu Pomorskim przypomniał zebranym historię Kościoła na Pomorzu Zachodnim, rozpoczynając od czasów pierwszego biskupa, a kończąc na roku 1985 (AIPN Sz, 0012/222/2, k. 221).

Główne uroczystości odbyły się jednak 23 czerwca. Na placu przy katedrze w Szczecinie została odprawiona uroczysta msza św., w której oprócz ordynariusza diecezji szczecińsko-kamieńskiej, bp. Kazimierza Majdańskiego, udział wzięli przedstawiciele Watykanu, biskupi z kraju i zagranicy oraz oczywiście prymas Polski. Podczas swojego wystąpienia kardynał ponownie, jak uczynił to w Kamieniu Pomorskim, przypomniał zebranym historię Kościoła na Pomorzu Zachodnim. Swoją historyczną wywód zakończył następującym stwierdzeniem:

Pozostało po tamtych czasach dużo podziałów [chodzi o okres w którym dominowała na Pomorzu Zachodnim religia protestancka – Z.S.], dużo nieufności, dużo urazów. [...] A postawa każdego chrześcijanina, zmierza ku temu, aby łączyć. Postawą chrześcijańską jest miłosierdzie, przebaczenie jak to widzieliśmy na krzyżu Jezusa Chrystusa i ten nakaz chrystusowy, który odmawiamy w każdej modlitwie, odpuść nam nasze winy bo i my odpuszczamy naszym winowajcom, jest dla nas zobowiązujący. I w zrozumieniu tego dogłębnego chrześcijaństwa przed 20 laty biskupi powiedzieli do naszych sąsiadów „Przebaczamy i prosimy o przebaczenie” [chodzi o orędzie z 1965 r. – Z.S.]. Było to trudne, ale było to głęboko chrześcijańskie, sięgające głęboko do rdzenia naszych postaw, do samego krzyża. I gotowi jesteśmy dalej zachować taką postawę, wobec wszystkich podziałów i tych zewnętrznych i tych wewnętrznych, ażeby kształtować wszystko to co służy sprawiedliwości (AIPN Sz, 0012/276, k. 153).

Na marginesie warto zaznaczyć, że powyższe słowa kard. Glempa nie są tożsame z tym, co zanotowali funkcjonariusze bezpieki w lutym 1968 r., gdy, inwigilując ówczesnego sekretarza kard. Wyszyńskiego, bazując na doniesieniach tajnych współpracowników, stwierdzili, że „na przełomie lat 1965/1966 czynnie zaangażowany był do zbierania informacji dla kurii na temat ustosunkowania się kleru i wiernych do »orędzia« biskupów polskich. W rozmowach prywatnych nie zgadzał się z »orędziem« ponieważ wyrażało zbyt tolerancyjny stosunek do Niemców” (AIPN BU, 001043/1893, k. 19).

W tym przypadku należy jednak z pewną dozą ostrożności traktować materiały proveniencji „esbeckiej”. Jednak szkoda, że słów prymasa Glempa, wypowiedzianych w 1985 r., nie wysłuchali biskupi z RFN i NRD, którzy mimo zaproszenia nie pojawili się w Grodzie Gryfa (AIPN Sz, 0012/275/1, k. 219).

Uroczystości jubileuszowe związane z odradzaniem się Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim można przyrównać do wydarzeń wcześniejszych o 11 lat, kiedy to do Szczecina również przyjechał prawie cały ówczesny Episkopat. Nie zabrakło także gości z zagranicy, a okazją ku temu była 850. rocznica misji chrystianizacyjnej Ottona z Bambergu.

Dwa lata później, w 1987 r., kard. Glemp ponownie odwiedził Szczecin. Z oczywistych jednak względów uwaga mieszkańców miasta, a także władz partyjno-rządowych koncentrowała się wówczas wokół osoby Jana Pawła II w związku z jego pielgrzymką do Polski. Podczas wizyty papieża w stolicy województwa szczecińskiego, prymas Glemp pozostawał niejako w „cieniu” wielkiego Polaka.

Należy jednak podkreślić duży wkład prymasa w to, że ta wizyta Ojca Świętego w Szczecinie doszła do skutku. Udało się to, co było niemożliwe w 1983 r. Uroczysta Eucharystia na szczecińskich Jasnych Błoniach miała miejsce 11 czerwca. Tego samego dnia papież nawiedził również teren będącego w budowie seminarium duchownego oraz wygłosił przemówienie w szczecińskiej katedrze (Semczyński, Sitkowska, Stanuch, 2008).

Do historii przeszły słowa, które Jan Paweł II wypowiedział podczas mszy św. na Jasnych Błoniach:

Trzeba się zmagać! Ci, co żyją nad morzem, ludzie morza, którzy wypływają na morze, muszą się zmagać z wichrem, aby zwyciężyć. Kiedy więc przychodzą w młodości te różne uderzenia, te wichry namiętności, kiedy bierze górę słabość, przypomnij tchnienie Ducha, które masz w sobie od chrztu, od bierzmowania, nie po to, żebyś się przewracał za lada podmuchem, tylko po to, żebyś stał jak ten żeglarz i dopłynął (Stanuch, 2017, s. 43–45).

Ostatnia w okresie PRL wizyta kard. J. Glempa w Szczecinie odbyła się 13 marca 1988 r. z okazji 25-lecia sakry biskupiej ks. prof. Kazimierza Majdańskiego. Oprócz niego w uroczystościach udział wzięli kard. Franciszek Macharski, abp Jean-François Arrighi, wiceprzewodniczący Papieskiej Rady Rodziny, oraz wielu innych biskupów z Polski, delegacje uczelni katolickich z Lublina, Warszawy, Krakowa, Poznania, a także zaproszeni goście z Francji i Niemiec. (Wejman G., *Kalendarium diecezji szczecińsko-kamieńskiej (1972-2005)*, [w:] *Historia Kościoła na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej ze szczególnym uwzględnieniem lat 1945-2005*, red. ks. G. Wejman, Szczecin 2007, s. 405).

POBYTY NA POMORZU ZACHODNIM PO UPADKU PRL

Po zmianie ustroju w Polsce Prymas Glemp nadal kontynuował odwiedziny Pomorza Zachodniego. Pretekstem ku temu były różne uroczystości jubileuszowe. Dla przykładu, w kwietniu 1991 r., przyjechał do Szczecina z okazji wspomnienia ku czci św. Wojciecha dla metropolii gnieźnieńskiej, której część stanowiła diecezja szczecińsko-kamieńska. Wraz z Prymasem pojawili się również biskupi: Tadeusz Gocłowski, Jan Śrutwa, Ignacy Jeż, Marian Przykucki. Okolicznościowe referaty wygłosili wówczas: bp prof. K. Majdański, bp prof. J. Śrutwa, dr hab. Włodzimierz Stępiński. Przy okazji pobytu w Szczecinie zwiedzono Zamek Książąt Pomorskich oraz Muzeum i Archi-

wum Państwowe (Wejman G., *Kalendarium diecezji szczecińsko-kamieńskiej (1972-2005)*, [w:] *Kościół na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej ze szczególnym uwzględnieniem lat 1945-2005*, red. ks. G. Wejman, Szczecin 2007, s. 413).

W 1991 r., kard. J. Glemp odwiedził Szczecin jeszcze 1 września. Okazją ku temu było pożegnanie w bazylice Obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej, który w okresie od 9 września 1990 r. do 1 września 1991 r., nawiedzał parafie diecezji. W tym podniosłym wydarzeniu udział wzięło kilka tysięcy pielgrzymów z 241 parafii, a 40 polskich biskupów koncelebrowało Mszę św., której przewodniczył kard. F. Macharski. Prymas wygłosił wówczas okolicznościowe kazanie. (Wejman G., *Kalendarium diecezji szczecińsko-kamieńskiej (1972-2005)*, [w:] *Kościół na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej ze szczególnym uwzględnieniem lat 1945-2005*, red. ks. G. Wejman, Szczecin 2007, s. 405).

Ważnym dla zachodniopomorskiego regionu wydarzeniem były także obchody 50-lecia ustanowienia organizacji kościelnej na Ziemiach Zachodnich. Uroczystości odbyły się w dniach 16-18 czerwca 1995 r. Z tej okazji w szczecińskim seminarium duchownym obradowała 277 Konferencja Plenarna Episkopatu Polski. Dnia 17 czerwca Mszę św. z okazji 50 rocznicy święceń kapłańskich sprawował abp. K. Majdański. Głównym punktem programu była Msza św., sprawowana następnego dnia na placu katedralnym przez kard. F. Macharskiego, w obecności m.in.: abp. Józefa Kowalczyka, ówczesnego nuncjusza apostolskiego. Słowo Boże wygłosił kard. J. Glemp, a po zakończeniu Eucharystii duchowni wraz z wiernymi udali się na Jasne Błonia, gdzie odsłonięto pomnik papieża Jana Pawła II. (Wejman, 2007b, s. 428 –429).

Należy również wspomnieć o przyjeździe kard. J. Glempa do Koszalina 1 czerwca 1991 r. Tego dnia miasto i jego mieszkańców odwiedził Jan Paweł II. W momencie gdy papieski samolot lądował na lotnisku w Zegrzu we wszystkich koszalińskich kościołach przez pięć minut biły dzwony. Prymas witał następcę św. Piotra wraz z prezydentem Lechem Wałęsą. Według wcześniej ustalonego programu, prosto z lotniska papież pojechał do siedziby Wyższego Seminarium Duchownego, a po obiedzie udał się na Górę Chełmską, gdzie poświęcił kaplicę Matki Bożej. Centralne uroczystości odbyły się na placu przed kościołem Ducha Świętego. Wizytę w Koszalinie zwieńczyła modlitwa różańcowa w koszalińskiej katedrze z udziałem duchowieństwa i wiernych. Jan Paweł II opuścił Koszalin 2 czerwca udając się w kierunku Rzeszowa (tamże, s. 329–330).

***

Podróżując na Pomorze Zachodnie, szczególnie w okresie PRL, kard. Glemp był kontynuatorem misji zapoczątkowanej przez kard. Augusta Hlonda, a realizowanej w następnych latach przez kard. Stefana Wyszyńskiego. O ile prymasowi Hlondowi Pomorze Zachodnie zawdzięcza utworzenie nowej organizacji kościelnej, to z kolei działania Prymasa Tysiąclecia polegały głównie na nauczaniu, umacnianiu w wierze, wpływaniu na budowanie poczucia tożsamości, integrowaniu społeczeństwa z Kościołem. Ziemie Zachodnie i Północne na tle innych regionów Polski wyróżniają się bowiem pewną specyfiką. Gdy w innych częściach kraju Kościół po zakończeniu wojny podnosił się z kolan, na tzw. Ziemiach Odzyskanych musiał swoje struktury budować od nowa. Inne zadania stały przed duchownymi pracującymi na wschodzie Polski bądź w jej części centralnej i południowej, a zupełnie odmienne oczekiwania kierowano w stronę kapłanów, którzy podjęli się pełnienia trudnej posługi na zachodzie kraju. O tym wszystkim mówił kard. Glemp w swoich kazaniach. Jego wystąpienia miały pewien określony schemat. Prymas rozpoczynał od omówienia fragmentu Ewangelii, która była odczytana podczas Eucharystii. Następnie potrafił płynnie powiązać ów biblijny opis z trudnymi realiami powojennego życia na Ziemiach Zachodnich. Wspominał trudne początki, rolę duchownych, wiarę i odwagę osadników. Jego przemówienia miały pastoralno-historyczny charakter. W sumie, stojąc na czele Kościoła katolickiego w Polsce w schyłkowym okresie komunizmu, miał sposobność podsumować i ocenić trudne lata powojennej historii Kościoła na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Potrafił w swoich wystąpieniach dostrzec i docenić wieloletnie starania Kościoła i osób świeckich na rzecz budowania „nowego domu” na Ziemiach Zachodnich. I to jest zasadniczy wniosek, jaki można wysnuć, analizując wizyty kard. Glempa na Pomorzu Zachodnim.

Bibliografia:

Archiwum IPN w Warszawie, Sygn. 001043/1893.

Archiwum IPN Oddział w Szczecinie, Sygn. 0012/219/3, 0012/222/2, 0012/275/1, 0012/276, 00103/152/56.

Ceynowa, T., Knap, P. (red.). (2010). *Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej w latach 1945-1989*. Szczecin.

Ceynowa, T., Knap, P. (red.).(2011). *Kościół katolicki w realiach władzy komunistycznej na Pomorzu Środkowym w latach 1945-1989*. Szczecin.

Ceynowa, T. (red.). (2012). *40-lecie diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej 1972-2012*. Koszalin.

Kowalczyk, K. (2003). *W walce o rząd dusz. Polityka władz państwowych wobec Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1956*. Szczecin.

Kozłowski, K. (2000). *Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim 1945-1955*. Warszawa.

Kozłowski, K. (2007). *Pomorze Zachodnie w sześćdziesięcioleciu (1945-2005). Społeczeństwo, władza, gospodarka, kultura*. Szczecin.

Semczyszyn, M., Sitkowska, A., Stanuch, Z. (wybór i oprac.) (2008). *Jan Paweł II w Szczecinie. Meldunki operacyjne Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych z 1987 r.* Warszawa –Szczecin.

Stanuch, Z. (2014). *Walka o religię. Katechizacja szkolna i pozaszkolna na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1961*. Szczecin.

Stanuch, Z. (2017). Jedyna taka pielgrzymka. Jan Paweł II w Szczecinie. *Sieci Historii* (7) .

Wejman, G. (2007a). *Organizacja Kościoła katolickiego na Pomorzu Zachodnim i ziemi lubuskiej w latach 1945-1972*. Szczecin.

Wejman, G. (red.). (2007b). *Kalendarium Kościoła na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej ze szczególnym uwzględnieniem lat 1945-2005*. Szczecin.

Żurek, R. (2015). *Kościół rzymskokatolicki w Polsce wobec Ziem Zachodnich i Północnych 1945-1948*. Szczecin–Warszawa–Wrocław.

VISITS OF PRIMATE JÓZEF GLEMP TO WEST POMERANIA

SUMMARY

Before Father Józef Glemp took the office of the Primate in 1981, he had accompanied Cardinal Stefan Wyszyński in his visits to Western Pomerania, serving as the secretary of the Primate. Father Glemp was in Szczecin, among others, in 1966 and 1974. As Primate of Poland, he visited West Pomerania in 1982, 1985, 1987 and 1988. He took part in the celebrations of the 10th Anniversary of the diocese of Szczecin and Kamień Pomorski and the diocese of Koszalin and Kołobrzeg. He was present during the celebration of the 50th Anniversary of the establishment of a new ecclesiastical administration in the Western Lands. Primate Glemp also accompanied Pope John Paul II during his pilgrimage to Poland in 1987. Pope arrived in Szczecin on 11 June. After the fall of the PRL, Primate Józef Glemp also often visited the West Pomeranian land. For example, he was present during the next pilgrimage of John Paul II to Poland in 1991. The Pope then came, inter alia, to Koszalin.

Compared to his two great predecessors, cardinals: August Hlond and Stefan Wyszyński; Cardinal J. Glemp was able to make a summary of what had happened in Western Pomerania since the end of World War II. That is why in his speeches he appreciated the activities of clergy and lay people for the reconstruction of the war-damaged region and the development of religious life in this area. This article discusses this subject in detail.

Article submitted: 17.04.2018; accepted: 30.04.2018.